

Burgers zijn bang, bezorgt, boos of ervaren onbehagen, onvrede, onmacht of minachting. Burgers hebben tegenwoordig meer middelen om zich te proclameren en zich te uiten tegen de overheid. Tegenwoordig zijn burgers mondiger. Deze bange, boze gevoelens of het gevoel van onbehagen, minachting of onvrede uit men dan door zich te verzetten tegen democratische besluiten. Het is een massagedrag dat het probleem van onvoorspelbaarheid met zich meebrengt. Voor de democratische rechtsstaat een uitdaging op het gebied van maatschappelijke weerbaarheid en veerkracht.

Daarnaast is het als regeringspartij erg moeilijk om met deze onvoorspelbare, boze burger om te gaan. Ineens steekt er een grote groep verontwaardigde burgers de kop op en komen er boze geluiden uit de samenleving. Neem het kinderpardon (Lili en Howick), het klimaat of de gasboringen in Groningen. Dan botst de burger ineens met een kabinetsbesluit. Wat moet een regeringspartij doen met deze emotievolle geluiden uit de samenleving wanneer er een democratisch besluit is genomen in een andere richting dan deze geluiden?

Popper en Kant worden gezien als liberale filosofen en laten zich uit over het belang van de rede in het liberalisme. Popper ontwikkelt de wetenschapsfilosofie van het kritisch-rationalisme. Dit kritisch-rationalisme staat haaks op elk geloof in het gevoel of de ervaring. Kant schrijft tijdens de verlichting over het treden uit de onmondigheid en dat elk individu zijn eigen verstand bedient. Hij riep mensen op zaken niet langer voor waar aan te nemen maar zelf na te denken. Kant wierp de scepter der rede op.

U ziet dat deze rede haaks staat op de emotie die tegenwoordig wordt gemanifesteerd in de samenleving. Toch is de rede een belangrijk vermogen om vast te houden in tijden dat de emotie de overhand neemt. Graag wil ik mijn argumenten onderbouwen door mij te beroepen op een aantal filosofen.

Spinoza ziet de rede als methode om het probleem te voorkomen dat we ons raar gaan gedragen. Opvallend is dat Spinoza de rede zelf ziet als een emotie. Maar wel één die sterker is dan de desastreuze hartstochten die ons zo meeslepen dat we ons raar gaan gedragen. Hij voorziet dat emotie de mens heen en weer laat slingeren en onvoorspelbaar is. De rede kan de emotie richten en temperen. De rede is een manier om ons van angsten te bevrijden. Emotie slingert de mens heen en weer wanneer er gebrek is aan kennis. Boven alle andere emoties staat de rede.

Hume stelt dat rede en emotie geen tegengestelden van elkaar zijn, maar dat de rede helpt om een morele waarde toe te kennen aan de emotie. Als voorbeeld: u hebt de keuze tussen twee dingen. U weet dat de ene keuze slechter is dan de ander. Toch kiest u de slechte keuze, bijvoorbeeld omdat eerzucht of wellust daarin een rol speelt. In dit geval gaat het gevoel niet in tegen de rede. Er wordt immers bewust een keuze gemaakt, maar bij deze afweging wordt het gevoel ingekaderd. Emotie is dus niet irrationeel, maar de rede en emotie gaan samen, waarbij de rede kennis geeft over wat we moreel behoren te doen en de emotie inzicht geeft in wat ons hart zou willen doen.

Thomas van Aquino stelt dat het verstandig is om emoties te hebben maar dat het goed is om op het juiste moment deze te onderdrukken om overdrijving tegen te gaan. Emotie en rede zijn een complexiteit binnenin de mens. Binnen die complexiteit speelt een rangorde een rol. De emotie is het lagere deel en de vermogens van de rede het hogere deel. Een bestuurder moet deze

complexe eenheid van redelijkheid en emotie in praktijk brengen. Emoties worden onredelijk wanneer ze de rede te buiten gaan en niet juist geordend zijn. Dat is het moment dat de rede de overhand moet nemen op de emotie en de rede de emotie moet overstijgen.

Het antwoord op de vraag is dat een regeringspartij in tijden waarin de emoties in de samenleving hoog oplopen, 'er boven' moet staan door middel van de rede. Dit betekent niet dat er gestreefd moet worden naar een rationele beheersing en sturing van de samenleving. Emotie en rede staan namelijk niet los van elkaar. Het betekent dat de ordening van passies behoort tot de maat van de rede. Wellicht zal de 'boze burger' waarover ik spreek mij niet begrijpen wanneer ik een voorbeeld geef. Mocht u niet één van deze boze burgers zijn, dan zal u mij allicht kunnen volgen wanneer ik redeneer dat een bestuurder zich niet kan laten leiden door de emotie van een bepaalde groep. Zelfs al zal dit een meerderheid zijn, zal hij het grotere geheel van het algemeen belang moeten dienen. Op moment dat men inzoomt op een individueel geval en een vluchteling dreigt te worden uitgezet, speelt emotie een grote rol. Toch zal de bestuurder hierboven moeten staan door middel van de ratio en erkennen dat er niet oneindig veel vluchtelingen opgenomen kunnen worden. Deze ratio geeft het vermogen om te denken in het algemeen belang. Al met al betekent dit voor bestuurders dat emotie en politiek zeker samen kunnen gaan, maar dat zij door middel van de 'sterkere' rede de emotie kunnen temperen. Op deze manier kunnen bestuurders de (boze) burger in zijn emotionele waarde laten en tegelijkertijd beleidsmatig handelen.